

โรค Q fever (query fever, abattoir's fever)

โดย...สัตวแพทย์หญิงภัทริน โอภาสชัยทัตต์
กลุ่มอิมมูนและชีรัมวิทยา

Q fever (query fever, abattoir's fever) เป็นโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ชื่อ *Coxiella burnetii* มีสัตว์เคี้ยวเอื้องเป็นแหล่งรังโรค โดยเฉพาะ แพะ และแกะ และยังเกิดขึ้นในสัตว์ชนิดอื่น ได้แก่ โค กระบือ สุกร สัตว์ฟันแทะ นก มีเห็บเป็นพาหะหลักของโรค เชื้อนี้จะเพิ่มอัตราการแท้งในแพะและแกะที่ติดเชื้อ *C. burnetii* (Bossi *et al.*, 2004) นอกจากนี้ยังพบการก่อโรคในสัตว์ชนิดอื่นๆ เช่น แมว น้ำ โลมา และสิงโตทะเล (Kersh *et al.*, 2012) จิงโจ้ (Cooper *et al.*, 2012) และแมว (Porter *et al.*, 2011)

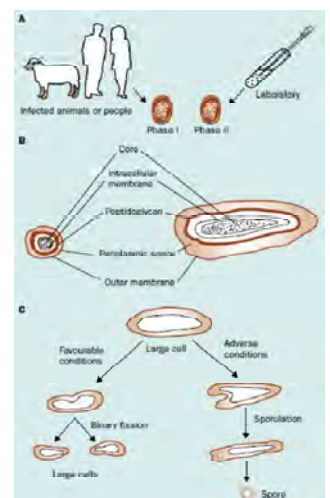
โรค Q fever นี้เป็นที่น่าสนใจ เพราะมีความเสี่ยงที่จะถูกนำมาใช้เป็นอาวุธชีวภาพ เนื่องจากเชื้อเพียงไม่กี่ตัวก็สามารถทำให้คนติดเชื้อได้ เช่น การนำไปผสมในอาหาร โดยเชื่อกันว่ามีระยะฟักตัวนาน การติดเชื้อไม่ชัดเจน อัตราการตายต่ำ ในกรณีที่ถูกก่อการร้ายนำมาใช้ ลักษณะอาการจะคล้ายกับการติดเชื้อตามธรรมชาติซึ่งอาจไม่แสดงอาการ (Bossi *et al.*, 2004)

ระบาดวิทยาของโรค Q fever ทั่วโลกและในประเทศไทย

โรค Q fever นี้สามารถพบได้ทั่วโลก ในประเทศที่มีการเกษตรกรรมในระดับอุตสาหกรรม (Walsh, 2012) ยกเว้นนิวซีแลนด์ (Emery *et al.*, 2012) เช่น สหรัฐอเมริกา (Loftis *et al.*, 2012) เนเธอร์แลนด์ (Schimmer *et al.*, 2011) ไอร์แลนด์ (Ryan *et al.*, 2011) และเป็นโรคประจำถิ่นในบางพื้นที่ เช่น เบลเยียม (Naesens *et al.*, 2012) เดนมาร์ก (Bacci *et al.*, 2012) และกรีซ (Vranakis *et al.*, 2012) การพบผู้ป่วยโรค Q fever สามารถพบได้ทั่วโลกเช่นกัน เช่น เดนมาร์ก เบลเยียม ญี่ปุ่น ในประเทศไทยมีรายงานพบผู้ป่วยโรค Q fever ครั้งแรก 2 ราย โดยเป็นเกษตรกร ผู้เลี้ยงปศุสัตว์ 1 ราย และอีก 1 ราย ไม่ได้เลี้ยงสัตว์ แต่มีเพื่อนบ้านเลี้ยงปศุสัตว์ นอกจากนี้ผู้ป่วยทั้ง 2 ราย มีปัญหาสุขภาพเกี่ยวกับลิ้นหัวใจ และเสียชีวิตด้วยภาวะกล้ามเนื้อหัวใจอักเสบโดยได้รับการยืนยันว่าเป็นโรค Q fever แบบเรื้อรัง (Pachirat *et al.*, 2012)

ลักษณะของเชื้อ

เชื้อ *Coxiella burnetii* เป็นแบคทีเรีย มีผนังเซลล์ เป็นแกรมลบ อยู่ใน family Coxiellaceae เชื้ออาศัยภายในเซลล์ และอยู่รอดได้ในเซลล์โฮสต์ซึ่งมีค่า pH ต่ำ แต่เหมาะสมกับกระบวนการเมตาบอลิซึมของเชื้อ ลักษณะเฉพาะที่สำคัญของเชื้อคือคุณสมบัติความหลากหลายของการเป็นแอนติเจนตามภาพที่ 1 เพราะไม่มีบางส่วนของ lipopolysaccharide (LPS) โดยที่ LPS นี้เป็นปัจจัยที่ก่อความรุนแรงของเชื้อ *C. burnetii* เมื่อมีการเพาะแยกเชื้อ (isolation) จากสัตว์หรือคน *C. burnetii* จะเป็น phase I antigen และติดเชื้อได้ง่ายมาก เมื่อ subculture จะเกิดการเปลี่ยนแปลง

ภาพที่ 1 ความหลากหลายลักษณะของเชื้อ *Coxiella burnetii* (Madariaga, M. G. *et al.*, 2003)

เป็น phase II ซึ่งจะติดเชื่อได้ยากกว่า ปรากฏการณ์นี้มีความสำคัญในการแยกความแตกต่างของการติดเชื้อแบบเฉียบพลันหรือเรื้อรัง (Bossi *et al.*, 2004) *C. burnetii* มีความทนทานต่อความร้อน ความแห้ง และน้ำยาฆ่าเชื้อ spore ของเชื้อจะสามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้นาน

ระยะฟักตัว

การติดเชื้อในสัตว์แบบเฉียบพลัน ใช้เวลาตั้งแต่ 9 ถึง 39 วัน (เฉลี่ย 14 – 21 วัน) ความรุนแรงของโรคขึ้นอยู่กับปริมาณของเชื้อที่ได้รับ

การติดต่อ

การติดต่อหลัก คือ การหายใจเอาเชื้อเข้าไป สภาพอากาศที่แห้งและลมแรงมีบทบาทในการแพร่เชื้อเมื่อสัตว์ที่ติดเชื้อคลอดลูก เชื้อจะแพร่ออกมาทางปัสสาวะ อุจจาระ น้ำนมและสิ่งคัดหลั่งจากช่องคลอด แต่จะพบเชื้อมากที่สุดใ้น้ำคร่ำและรก รกแกะที่ติดเชื้อจะมีเชื้ออยู่ 109 เซลล์ต่อเนื้อเยื่อ 1 กรัม (Bossi *et al.*, 2004; Porter *et al.*, 2011) และแตกต่างกันระหว่างสายพันธุ์ของสัตว์เคี้ยวเอื้อง การติดเชื้อในโค กระบือ มักไม่แสดงอาการ แต่ใน แพะนม และแกะนม จะทำให้เกิดการแท้งหรือตายแรกคลอด โดยปราศจากอาการ

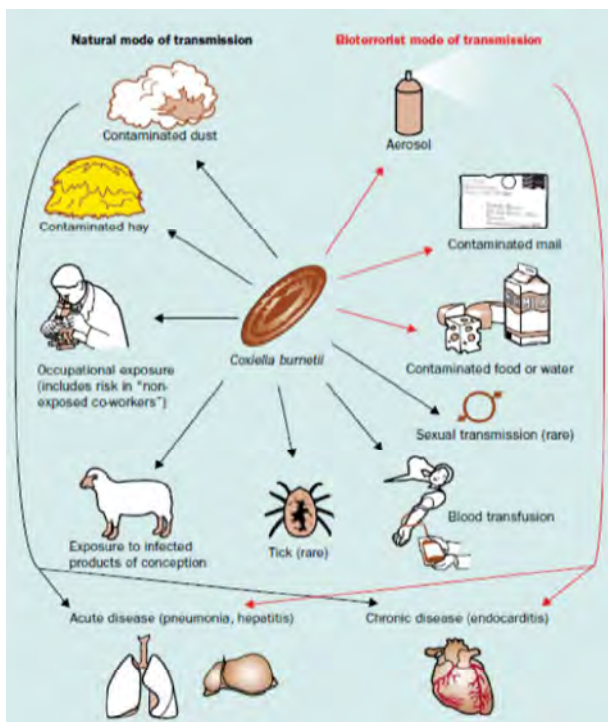
เริ่มต้นใดๆ ผุ้แพะที่ติดเชื้อ Q fever จะพบการแท้งถึง 90% แพะนมถือว่าเป็นแหล่งของการระบาดของโรคในเนเธอร์แลนด์ ในการระบาดของโรคเมื่อปี 2007 การติดเชื้อในคนจะเกิดจากการบริโภคอาหารหรือน้ำที่ปนเปื้อน หรือการหายใจเอาอากาศที่มีเชื้อปนอยู่ในฝุ่นละอองที่ปลิวมาจากเนื้อเยื่อหรือของเหลวที่ปนเปื้อน เช่น ชิ้นส่วนของรก น้ำคร่ำ หรือสิ่งคัดหลั่งจากสิ่งมีชีวิตที่ติดเชื้อที่แห้งแล้ว การสัมผัสโดยตรงกับสัตว์ที่ติดเชื้อหรือสิ่งปนเปื้อน การติดต่อระหว่างคนสู่คนมักไม่เกิดขึ้น แม้ว่าจะมีรายงานการติดต่อทางระบบสืบพันธุ์ เช่น การสัมผัสกับหญิงคลอดลูก มีการติดเชื้อจากการถ่ายเลือดหรือไขกระดูก แต่ก็น้อยมาก บุคคลที่มีความเสี่ยงในการติดเชื้อ Q fever สูง คือ ผู้ที่ทำงานกับสัตว์ที่ติดเชื้อ เช่น เกษตรกร สัตวแพทย์ เจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการ ผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับเนื้อสัตว์

อาการของโรค

ทั้งในคนและสัตว์อาการของโรคมีความแปรผันมากและไม่จำเพาะเจาะจง อาจไม่แสดงอาการหรืออาจเกิดร่วมกับโรคอื่น หรือโรคของลิ้นหัวใจ การติดเชื้อแบบเรื้อรัง ในสัตว์จะมีการแท้ง ตายแรกคลอด ไม่สมบูรณ์พันธุ์ อาการในคน ถ้าเรื้อรังจะพบกล้ามเนื้อหัวใจอักเสบ (Emery *et al.*, 2012) มักจะเกิดขึ้นในผู้ป่วยที่ยังมีภาวะโรคลิ้นหัวใจ หรือ ใช้ลิ้นหัวใจเทียม อาการแทรกซ้อนอื่น ได้แก่ เยื่อหุ้มสมองอักเสบ สมออักเสบ และกระดูกอักเสบ นอกจากนี้ยังพบกลุ่มอาการเมื่อล้าเรื้อรัง (Bossi *et al.*, 2004)

ปัจจัยเสี่ยงในการติดเชื้อ

ปัจจัยที่เกี่ยวกับการจัดการของฟาร์ม โดยแยกเป็น 2 ระดับ คือ ความเสี่ยงระดับฟาร์ม ได้แก่ ฟาร์มที่อยู่ในรัศมี 8 กิโลเมตรของฟาร์มที่ให้ผลบวก ฟาร์มที่อยู่ในเขตที่เลี้ยงวัวหนาแน่น ผุ้ขนาดใหญ่ (Ryan *et al.*, 2011) การควบคุมสัตว์รบกวน เช่น นกป่า โดยการกางมุ้ง การมีแมวหรือสุนัขในคอกแพะ การนำเข้าฟางจากต่างประเทศหรือไม่ทราบแหล่งที่มา ความเสี่ยงระดับสัตว์ ได้แก่ การใช้ม่านกันลม และการผสมเทียม (Schimmer *et al.*, 2011) ฤดูกาลของการคลอดลูก การเลี้ยงปลอ่ย หรือมีการสัมผัสกับสัตว์เคี้ยวเอื้องผุ้อื่น ความไม่เป็นระบบของการกำจัดตัวอ่อนหรือรกของวัวที่แท้ง (Taurel *et al.*, 2011) ปัจจัยเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะทำให้ค่าความชุกภายในผุ้เพิ่มสูงขึ้น

ภาพที่ 2 การติดต่อของเชื้อ *Coxiella burnetii*
(Madariaga *et al.*, 2003)

ปัจจัยที่เกี่ยวกับสัตว์ สายพันธุ์นมเป็นปัจจัยที่มีแนวโน้มให้พบผลบวก(Ryan *et al.*, 2011) นอกจากนี้อาชีพที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อคือเกษตรกร โดยมีโอกาสที่จะตรวจพบแอนติบอดีของ *C. burnetii* มากกว่าอาชีพอื่น 6.5 เท่า(Walsh, 2012) และนักศึกษาสัตวแพทย์ที่เรียน หรือฝึกงานในฟาร์มปศุสัตว์ (de Rooij *et al.*, 2012)

การวินิจฉัย

การวินิจฉัยมีหลายวิธี ทั้งการตรวจหาแอนติเจนและการตรวจทางซีรัมวิทยา

การตรวจหาแอนติเจน เช่น PCR ซึ่งสามารถตรวจได้ทั้งตัวอย่างซีรัม เนื้อเยื่อ และน้ำนม (Schimmer *et al.*, 2011) และ Immunohistochemistry (IHC) Histologic examination

การตรวจทางซีรัมวิทยา เป็นการตรวจคัดกรองโรคในระดับฝูง เช่น ELISA ซึ่งมีความไวมากกว่า วิธี Complement fixation test (Emery *et al.*, 2012) Indirect ELISA สำหรับตรวจตัวอย่างน้ำนม เป็นวิธีที่ค่อนข้างคุ้มค่าในการเฝ้าระวังโรคเชิงรุก (Ryan *et al.*, 2011) Indirect fluorescent antibody (IFA) ใช้แยกภาวะของการติดเชื้อว่าเป็นแบบเฉียบพลันหรือเรื้อรัง

การเพาะเลี้ยงเชื้อไม่นิยม เพราะมีอันตรายมาก และจำเป็นต้องมีระดับความปลอดภัยทางห้องปฏิบัติการมากกว่าปกติ

การป้องกันและควบคุมโรค

การป้องกันโรคต้องควบคุมทั้งการแพร่เชื้อในสัตว์ด้วยกัน และจากสัตว์สู่คน เช่น การใช้วัคซีน phase I เป็นที่ยอมรับว่ามีประสิทธิภาพในการป้องกันการ shedding ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ที่สงสัยว่าติดเชื้อ หรือฝูงปศุสัตว์ที่มีการติดเชื้อ (Taurel *et al.*, 2011) การกำจัดรกหรือตัวอ่อนที่แท้งอย่างเป็นระบบ การกำจัดสัตว์พาหะ คือ เห็บ การแยกสัตว์ป่วยออกจากฝูง ดังนั้นการมีสุขอนามัยที่ดีภายในฟาร์มจะช่วยให้ควบคุมและป้องกันการระบาดของโรคได้

เอกสารอ้างอิง

- Bacci, S., S. Villumsen, P. Valentiner-Branth, B. Smith, K.A. Krogfelt and K. Molbak. 2012. Epidemiology and clinical features of human infection with *Coxiella burnetii* in Denmark during 2006-07. *Epidemiology and clinical features of human infection with Coxiella burnetii in Denmark during 2006-07* 59: 61-68.
- Bossi, P., A. Tegnelli, A. Baka, F.V. Looock, J. Hendriks, A. Werner, H. Maidhof and G. Gouvras. (2004) Bichat guidelines for the clinical management of Q fever and bioterrorism-related Q fever, *Eurosurveillance*. pp. 1-5.
- Cooper, A., T. Barnes, A. Potter, N. Ketheesan and B. Govan. 2012. Determination of *Coxiella burnetii* seroprevalence in macropods in Australia. *Determination of Coxiella burnetii seroprevalence in macropods in Australia* 155: 317-323.
- de Rooij, M.M., B. Schimmer, B. Versteeg, P. Schneeberger, B.R. Berends, D. Heederik, W. van der Hoek and I.M. Wouters. 2012. Risk Factors of *Coxiella burnetii* (Q Fever) Seropositivity in Veterinary Medicine Students. *Risk Factors of Coxiella burnetii (Q Fever) Seropositivity in Veterinary Medicine Students* 7: e32108.
- Emery, M.P., E.N. Ostlund and B.J. Schmitt. 2012. Comparison of Q fever serology methods in cattle, goats, and sheep. *Comparison of Q fever serology methods in cattle, goats, and sheep* 24: 379-382.
- Kersh, G.J., D.M. Lambourn, S.A. Raverty, K.A. Fitzpatrick, J.S. Self, A.M. Akmajian, S.J. Jeffries, J. Huggins, C.P. Drew, S.R. Zaki and R.F. Massung. 2012. *Coxiella burnetii* infection of marine mammals in the Pacific Northwest, 1997-2010. *Coxiella burnetii infection of marine mammals in the Pacific Northwest, 1997-2010* 48: 201-206.
- Loftis, A.D., W.K. Reeves, M.M. Miller and R.F. Massung. 2012. *Coxiella burnetii*, the Agent of Q Fever, in Domestic Sheep Flocks from Wyoming, United States. *Coxiella burnetii, the Agent of Q Fever, in Domestic Sheep Flocks from Wyoming, United States* 12: 189-191.
- Naesens, R., K. Magerman, I. Gyssens, A. Leenders, J. Meekelenkamp, M. Van Esbroeck, G. Coppens, E. Oris, J. Craeghs, I. Thoelen, P. Gabriels, M. Vandeveld, A.M. Forier, L. Waumans and R. Cartuyvels. 2012. Q fever across the Dutch border in Limburg province, Belgium. *Q fever across the Dutch border in Limburg province, Belgium*
- Pachirat, O., P.-E. Fournier, B. Pussadhamma, S. Taksinachanekij, V. Lulitanond, H.C. Baggett, S. Thamthitawat, G. Watt, D. Raoult and S.A. Maloney. 2012. The first reported cases of Q fever endocarditis in Thailand. *The first reported cases of Q fever endocarditis in Thailand* 17-18.
- Porter, S.R., G. Czaplicki, J. Mainil, Y. Horii, N. Misawa and C. Saegerman. 2011. Q fever in Japan: an update review. *Q fever in Japan: an update review* 149: 298-306.
- Ryan, E.D., M. Kirby, D.M. Collins, R. Sayers, J.F. Mee and T. Clegg. 2011. Prevalence of *Coxiella burnetii* (Q fever) antibodies in bovine serum and bulk-milk samples. *Prevalence of Coxiella burnetii (Q fever) antibodies in bovine serum and bulk-milk samples* 139: 1413-1417.
- Schimmer, B., S. Luttikholt, J.L. Hautvast, E.A. Graat, P. Vellema and Y.T. van Duynhoven. 2011. Seroprevalence and risk factors of Q fever in goats on commercial dairy goat farms in the Netherlands, 2009-2010. *Seroprevalence and risk factors of Q fever in goats on commercial dairy goat farms in the Netherlands, 2009-2010* 7: 81.
- Taurel, A.F., R. Guatteo, A. Joly, H. Seegers and F. Beaudeau. 2011. Seroprevalence of Q fever in naturally infected dairy cattle herds. *Seroprevalence of Q fever in naturally infected dairy cattle herds* 101: 51-57.
- Vranakis, I., S. Kokkini, D. Chochlakis, V. Sandalakis, E. Paspaki, G. Minadakis, A. Gikas, Y. Tselentis and A. Psaroulaki. 2012. Serological survey of Q fever in Crete, southern Greece. *Serological survey of Q fever in Crete, southern Greece* 35: 123-127.
- Walsh, M.G. 2012. Assessing Q fever in a representative sample from the United States population: identification of a potential occupational hazard. *Assessing Q fever in a representative sample from the United States population: identification of a potential occupational hazard* 140: 42-46.

จดหมายข่าวสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ

ISSN 1685-2206

วัตถุประสงค์	เพื่อเผยแพร่วิชาการด้านสุขภาพสัตว์โดยเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนข่าวสารวิชาการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์และการเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสุขภาพสัตว์		
เจ้าของ	สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เกษตรกลาง เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทร. 0-2579-8908-14 โทรสาร.0-2579-8918-19		
ที่ปรึกษา	นายสัตวแพทย์นรินทร์ เอื้อองตระกูลสุข รองอธิบดีกรมปศุสัตว์ นายสัตวแพทย์วิมล จิระชนะวัฒน์ ผู้อำนวยการสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ หัวหน้ากลุ่ม / ส่วน / ศูนย์ / ฝ่าย สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ		
กองบรรณาธิการ			
สัตวแพทย์หญิงพัชรี ทองคำคุณ นางสาวระวีวรรณ วิเชียรทอง นางสาวปิยะวรรณ เกิดพันธ์ นายสัตวแพทย์เจษฎา ทองเหม นางสาวพนม ไสยจิตร นางสาวชนกพร บุญศาสตร์ นายสัตวแพทย์เลิศชัย จินตพิทักษ์สกุล นายสัตวแพทย์ศรายุทธ แก้วกาหลง นายพลกฤต มหานาม นายสัตวแพทย์ ดร.ทินรัตน์ ศรีสุวรรณ นายสัตวแพทย์เจษฎา รัตโนภาส นายสัตวแพทย์กิตติชัย อุ่นจิต สัตวแพทย์หญิงโฉมณา ศิริสุขีประดิษฐ์			
จัดพิมพ์และเผยแพร่	ฝ่ายถ่ายทอดเทคโนโลยี ส่วนบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ		
สำนักงาน	ส่วนบริหารจัดการสุขภาพสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ เกษตรกลาง จตุจักร กรุงเทพฯ 10900		
กำหนดออก	ปีละ 6 ฉบับ ทุกๆ 2 เดือน ฉบับละ 1,200 ชุด		
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย		

สามารถหาข้อมูลเรื่องที่เกี่ยวข้องจดหมายข่าวป้อนหลังเพิ่มเติมได้ที่ <http://www.dld.go.th/niah>

สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
กรมปศุสัตว์ จตุจักร กทม. 10900
ที่ กษ 0609/พิเศษ

ในราชการกรมปศุสัตว์

ชำระค่าฝากส่งเป็นรายเดือน
ใบอนุญาตที่ 1/2521
ไปรษณีย์โทรเลขราชเทวี